

УДК 141.7:114:115.4

Визначення поняття «соціальна темпоральність»

Я.С. ЧЕРКУН

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна, E-mail: cherkun.yana@mail.ru

Авторське резюме

У статті здійснено теоретичний аналіз інтерпретації понять «темпоральність», «соціальне» та «соціальна темпоральність». Виділяються такі атрибути темпоральності: темпоральність як внутрішній час; темпоральність як послідовність; темпоральність як часовість; темпоральність як інтервал часу, певний момент; темпоральність як плин подій. Проведено демаркацію зі схожими поняттями та визначені смислові аспекти поняття «соціальна темпоральність». Автор констатує, що існує багато визначень поняття «темпоральність», кожне з яких має право на існування, проте інтеграція існуючих сенсів дозволяє визначити соціальну темпоральність, як поняття, яке позначає швидкість плинності в часі подій, що виникають у процесі життєдіяльності людини в суспільстві. Підкреслюється, що в представленій інтерпретації поняття «соціальна темпоральність» інтегруються інтеріоризація та екстеріоризація, а також поєднуються дискретність та цілісність. Автор аналізує зв'язок поняття «соціальна темпоральність» з поняттями «соціальний час», «соціальний простір» та «хронотоп». Зв'язок цих понять представлений тим, що в соціальному хронотопі представлена траєкторія потоку подій, які виникають в соціальному просторі та рухаються в соціальному часі, а соціальна темпоральність визначає швидкість плинності цих подій. Таким чином, у статті був встановлений зв'язок між смисловими аспектами соціальної темпоральності та визначенням часово-просторової специфіки глобальних конфліктів

Ключові слова: час, темпоральність, соціальне, соціальна темпоральність, соціальний час, соціальний простір, хронотоп.

Definition of the concept of «social temporality»

YA.S. CHERKUN

Zaporizhzhya state university, Zaporozhye, Ukraine, E-mail: cherkun.yana@mail.ru

Abstract

In the article is realized the theoretical analysis of the concepts of «temporality», «social» and «social temporality». Include such attributes of temporality: temporality as an internal time; temporality as a sequence; temporality as temporary; temporality as the length of time a certain point; temporality as a current event. Demarcation with similar concepts and definitions of the semantic aspects of the concept of «social temporality» had conducted. The author notes, that there are many definitions of «temporality», each of which has a right to exist, but the integration of existing social senses to determine temporality as a concept which indicates the rate of turnover in the time of the events that occur in the vital functions of humans in society. It is emphasized that in the presented interpretation of the concept of «social temporality» integrated internalization and exteriorization, and combined the discreteness and integrity. The author analyzes the relationship of the concept of «social temporality» with the concepts «social time», «social space» and «chronotops». The relationship of these concepts is represented by the fact that social time-space trajectory is represented by the flow of events that occur in the social space and move in social time and social temporality stress determines the speed of events. Thus, in the article the connection between the semantic aspects of social temporality and the definition of temporary and spatial specificity of global conflicts had established.

Keywords: time, temporality, social, social temporality, social time, social space, chronotope.

Постановка проблеми. Загострення глобальних конфліктів, швидкість їх протікання, часовий вимір як соціальна темпоральність суб'єктів світового розвитку визначають актуальність обраної теми. У дослідженні проблеми соціальної темпоральності глобальних конфліктів важливе місце займає дослідження етимології поняття «соціальна темпоральність» та визначення його смислових аспектів.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми визначення сутності поняття «темпоральність» знайшли відображення в науковому доробку зарубіжних та українських дослідників, серед яких В. Барчук, О. Болдачов, О. Бондар, О. Бондарко, П. Гайдено, Т. Голосова, М. Калько, М. Карпицький, О. Музика, В. По-

пов, С. Романюк, Д. Синкевич, А. Темирболат та інші.

Мета дослідження. Різноманітність сенсів потребує не тільки дослідження диференціації визначення, але і інтеграції цих сенсів та знаходження спільного знаменника. Тому метою дослідження є визначення смислових аспектів та створення інтегрованого визначення поняття «соціальна темпоральність».

Виклад основного матеріалу. «Темпоральність» походить від латинського слова «tempus» – час, довгий період розглядалася в контексті поняття «час». Вперше понятійне осмислення «темпоральності» здійснено в теорії Е. Гуссерля, який визначив її як «характеристику свідомості, її основу, яка сама перебуває в середині інтенціонального переживання»

[3, с. 249]. Відмінність між реальним змістом переживання та інтенціональним змістом переживання у нього представлена у відмінності між поняттями «ноеми» та «ноезіса». Е. Гуссерль визначає ноему, як предметний зміст думки, як явище свідомості. Ноезіс він визначає як переживання само по собі, як феномен свідомості.

Він розуміє час як єдиний потік, який розподіляється на певні частини, проте все одно залишається єдиним. «Ми знаходимо багато потоків, оскільки починаються і закінчуються багато рядів первинних відчуттів. Однак ми знаходимо сполучну форму, оскільки для всіх не тільки в окремоті існує закон перетворення Тепер в Більше-не [Тепер], а, з іншого боку, Ще не [Тепер] в Тепер, але, крім того, існує щось таке, як загальна форма Тепер, рівність взагалі в модусі потоку» [2, с. 81]. Таким чином, Е. Гуссерль представляє темпоральність як цілісний потік, що не розподіляється на окремо існуючі модуси.

М. Гайдеггер був послідовником Е. Гуссерля та прибічником феноменологічного підходу. Проте він піддавав сумніву «іманентизм» Е. Гуссерля та вважав, якщо досліджувати об'єкти, як такі, що не несуть за собою ніякого буття, а є чистими переживаннями, то ці об'єкти перетворюються на існуючі тільки у свідомості. А це вже провокує питання про те, чи існує зв'язок свідомості з реальним світом. Отже, М. Гайдеггер, на відміну від Е. Гуссерля, приділяє особливу увагу не зв'язку часу та свідомості, а зв'язку часу та буття.

Він вважав, що зрозуміти буття взагалі можна тільки через категорію «темпоральності». М. Гайдеггер розглядає її як часовість, яка є обрієм всякого розуміння буття взагалі: «Часовість є умова можливості розуміння буття взагалі; буття розуміється і схоплюється в понятті, виходячи з часовості. Коли часовість функціонує в якості такої умови, ми називаємо її темпоральністю» [16, с. 364]. Згідно із цим визначенням, буття людини або її «присутність» і є темпоральністю, і це буття стає зрозумілим лише в обрії часовості. Проте він вважав, що часовість та темпоральність не є тотожними поняттями. «Темпоральність передбачає часовість в тій мірі, в якій вона сама тематизується як умова можливості розуміння буття і онтології як такої. Поняття «темпоральності» повинно повідомляти про те, що тимчасовість в екзистенціальній аналітиці являє собою горизонт, з якого ми розуміємо буття» [16, с. 299]. Розуміння М. Гайдеггером «темпоральності», як горизонту для розуміння буття, розкриває онтологічний аспект темпоральності та підкреслює її цілісність.

Продовжуючи інтеріоризацію часу буття М. Гайдеггера, французький філософ М. Бланшо визначає темпоральність як внутрішній час думки [4, с. 26]. Таке визначен-

ня зводить темпоральність до внутрішнього, психологічного процесу, проте сам М. Бланшо вважає, що цей час думки не може бути внутрішнім або зовнішнім часом. На думку російського дослідника В. Косихіна він протиставляє темпоральність, як внутрішньо-подієвий час, соціальному часу, як часу буднів. Отже, М. Бланшо, як і Е. Гуссерль, розуміє «темпоральність», як внутрішній час, який є суб'єктивним. Розуміння «темпоральності» у відповідності до інтегративних рівнів природи представлено в теорії Дж. Фрейзера. Він розробив ієрархічну структуру напіваавтономних інтегративних рівнів природи, кожному з яких притаманний певний вид темпоральності.

Перший рівень представлений світом частинок з нульовою масою спокою, тобто світом «перших сигналів», йому притаманна атемпоральність. «У цьому світі нічого не може відповідати ідеї події, стану до/після або минулому/теперішньому/майбутньому, початку або закінченню» [17, с. 23]. Отже, цей світ існує поза часом, а його частинки пересуваються з нульовою швидкістю.

На рівень вище знаходиться світ частин з ненульовою масою спокою – твердих частин. Цьому рівню притаманна прототемпоральність. «На цьому рівні час і простір вже помітні» [17, с. 23]. Отже, це темпоральність мікросесвіту, яку можна позначити як фізичний час.

Третім рівнем виступає світ, який представлений сукупністю мас зірок, сузір'їв та галактик. «Події можуть бути виділені та ідентифіковані, а також організовані в послідовність, проте ця послідовність не має ніякого сенсу» [17, с. 23]. На відміну від попереднього рівня, на цьому не лише помітні простір і час, а ще є можливість виокремлення подій, існує плин часу, проте не існує розподілення часу на минулий, теперішній та майбутній. Це рівень астрономічного часу.

Наступним рівнем є світ живих організмів, які мають свою біотемпоральність. «Саме в цій темпоральності присутній безлад стає визначеним в умовах координації, необхідної підтримки автономії живих організмів» [17, с. 24]. На відміну від попередніх темпоральностей, просте і циклічне змінюється складним і лінійним, що має закінчення. Це рівень біологічного часу.

Ноотемпоральність притаманна рівню, який представлений людським життям та розумом. «Початки і кінці добре визначені. Теперішнє людини знаходиться між її минулим і майбутнім, але межі теперішнього визначені нечітко, його зміст змінюється зі зміною меж очікування та пам'яті» [17, с. 24]. Цей рівень темпоральності характеризується як психологічний час.

Найвищим рівнем природи є рівень культур і цивілізацій, рівень колективного людського розуму, суспільства. На думку Дж.

Фрейзера, темпоральність притаманна цьому рівню – це соціотемпоральність, але вона не сформована. Причиною її несформованості є те, що людський розум прагне до забезпечення цілісності особистості, а соціотемпоральність потребує існування колективного розуму. Таким чином, він продовжує розглядати темпоральність, як внутрішній час, що є суб'єктивним.

У словнику сучасної західної філософії темпоральність визначається як «часова сутність явищ, породжена динамікою їх особливого руху, у відмінності від тих часових характеристик, які визначаються відношенням руху даного явища до історичних, астрономічних, біологічних, фізичних та інших часових координат» [8, с. 298]. Таким чином, упорядники словника сучасної західної філософії продовжують традицію Е. Гуссерля та М. Гайдеггера щодо протиставлення темпоральності фізичному часу. У даному визначенні розглядається онтологічний аспект поняття «темпоральність», а також підкреслюється динамічний характер темпоральності, з цього виходить, що темпоральність пов'язана з подіями. Подальший розвиток поняття «темпоральність» отримало в сфері лінгвістики. О. Бондарко визначає її як «семантичну категорію, яка відображає сприйняття і осмислення людиною часу позначених ситуацій та їх елементів по відношенню до моменту мовлення мовця або іншої точки відліку» [13, с. 6]. В цьому визначенні розглядається гносеологічний аспект поняття «темпоральність». Окрім цього, особлива увага приділяється моменту «тепер», а темпоральність наділяється статичним характером та дискретністю. Закріплення часу в мові сприяє об'єктивації темпоральності, яка була розпочата М. Гайдеггером.

Гносеологічний аспект поняття «темпоральності» розглядав Е. Левінас. Він вважав, що темпоральність представляє собою мисленнєвий ланцюг, який формується в процесі осмислення часу. Тим самим він наділяє темпоральність інтерсуб'єктивністю: «феноменологічна інтуїція життя «Іншого», рефлексія над емпатією розкриває для людини поле трансцендентальної інтерсуб'єктивності і довершує справу філософської інтуїції суб'єктивності» [5, с. 135]. Таке визначення дозволяє зробити припущення, що незважаючи на те, що людина існує у власному часовому вимірі, вона постійно осмислює інші хронологічні характеристики, тобто темпоральність інших суб'єктів, саме це наділяє темпоральність певною об'єктивністю. О. Болдачов розглядає темпоральність, як «інтервал часу, на якому може бути встановлена вичерпна специфічність об'єкта (процесу)» [1, с. 57]. У цьому визначенні відсутня присутність людини, її свідомості. Окрім цього, автор значно обмежує сутність поняття, адже визначення темпоральності за допомогою «вичерпної специфічності» суперечить невичерпності процесу пізнання.

Цікаве визначення надає А. Темирболат, яка розглядає темпоральність у літературі та визначає її, як «плин подій в часі та часову особливість завдяки якій розрізняються часові ритми і періоди. За допомогою даної категорії розуміють механізми буття природи і людини, взаємовідносини людей з оточуючим світом» [12, с. 6]. У даному визначенні темпоральність пов'язується з відношенням людини і природи, але упускається такий момент, як існування темпоральності у відносинах між людьми.

Лінгвістичну традицію осмислення поняття «темпоральності» продовжує Д. Синкевич. Він під темпоральністю розуміє «категорію, яка визначає реалізацію часових відношень у мові» [7, с. 148]. Дане визначення, незважаючи на те, що воно є літературним, наділяє темпоральність такою характеристикою, як наявність відношень.

Сучасні дослідники В. Попов та О. Музика дають таке визначення темпоральності: «Це послідовність зміни подій, тривалість їх існування та оцінка з боку учасника подій і спостерігача за учасником» [6, с. 40]. Таке визначення вказує на існування відношень між суб'єктами, які входять у склад темпоральності та наділяють темпоральність соціальним значенням. Проте, таке тлумачення поняття «темпоральність» не характеризує повністю саме соціальну темпоральність. Для усвідомлення сутності поняття «соціальна темпоральність» необхідно звернутися до змісту поняття «соціальне».

Поняття «соціальне» використовувалося в теорії К. Маркса та Ф. Енгельса, які визначали його як відношення людей один до одного та їх ставлення до факторів і умов їх життєдіяльності, до їх власного становища і ролі в суспільстві і для суспільства в цілому. Отже, під «соціальним» вони розуміли соціальні відносини.

Упорядники соціологічного словника визначають соціальне як «сукупність тих чи інших властивостей і особливостей суспільних відносин даного суспільства, інтегрована в сумісній діяльності (взаємодії) індивідами або груп індивідів у конкретних умовах місця і часу... Це результат спільної діяльності різних індивідів» [11, с. 431].

Дане визначення розкриває поняття «соціальне» як таке, що має сумісну діяльність та є певним результатом цієї діяльності. Таким чином, соціальне представлене як результат діяльності людей.

Дещо відмінний погляд на сутність соціального представленний у філософському словнику, де під соціальним розуміється «усе міжособистісне, тобто все те, що пов'язане зі спільним життям людей, з різноманітними формами їх спілкування, в першу чергу те, що відноситься до суспільства і спільноти, що має суспільний характер» [15]. У даному визначенні надається широке трактування соціального, яке сприймається не як результат діяльності, а як будь-

який процес пов'язаний з суспільним життям людей, тобто все міжособистісне.

Отже, проаналізувавши різноманітні визначення понять «темпоральність» та «соціальне», ми можемо визначити, що соціальна темпоральність – це поняття, яке позначає швидкість плинності в часі подій, що виникають у процесі життєдіяльності людини в суспільстві.

Поряд з поняттям «соціальна темпоральність» вживаються поняття «соціальний час» та «соціальний простір».

На протипагу астрономічному часу поняття «соціального часу» було запропоноване відомими соціологами П. Сорокіним та Р. Мертоном. Вони вважали, що «соціальний час відображає зміни руху соціальних феноменів у термінах інших соціальних феноменів, прийнятих за референтні точки; соціальний час, на відміну від часу в астрономії, має якості, а не тільки кількості; ці якості похідні від вірувань та звичаїв групи, вони також служать виявленню ритмів, пульсацій суспільства, в яких знайдені» [9, с. 114, 116]. Автори виділяють якісні характеристики соціального часу та вказують на зв'язок соціального часу з соціальною пам'яттю. Таким чином, якщо «соціальна темпоральність» відображає швидкість плинності соціальних подій, то соціальним часом позначається зміна руху соціальних феноменів.

Всі соціальні події та процеси відбуваються в соціальному просторі. П. Сорокін вважав, що «визначити становище людини або якогось соціального явища в соціальному просторі означає визначити її (їх) ставлення до інших людей та інших соціальних явищ, взятих за такі точки відліку» [10, с. 298]. Отже, соціальний простір існує лише в суспільстві людей та є певним середовищем, в якому здійснюються соціальні відношення. Соціальний простір перебуває в діалектичній єдності з соціальним часом, а їх взаємозв'язок позначається таким поняттям, як «хронотоп». На думку О. Ухтомського «будь-який суцільний потік подій може бути представлений як траєкторія в хронотопі (тобто в закономірному зв'язку просторово-часових

координат)» [14, с. 347]. Специфікою соціального хронотопу є те, що він позначає закономірний зв'язок соціального часу та соціального простору в певному людському суспільстві.

Висновки. Підводячи підсумки аналізу різноманітних визначень поняття «темпоральність», виділяємо такі атрибути темпоральності:

- темпоральність як внутрішній час (Е. Гуссерль, М. Бланшо, Дж. Фрейзер);
- темпоральність як послідовність (Е. Левінас, В. Попов, О. Музика);
- темпоральність як часовість (М. Гайдеггер);
- темпоральність як інтервал часу, певний момент (О. Болдачев, О. Бондарко);
- темпоральність як плин подій (А. Темирболат).

Отже, існує багато визначень поняття «темпоральність», кожне з яких має право на існування, проте інтеграція існуючих сенсів дозволяє визначити соціальну темпоральність, як поняття, яке позначає швидкість плинності в часі подій, що виникають у процесі життєдіяльності людини в суспільстві.

У цьому визначенні ми інтегруємо такі аспекти, як єдність інтеріоризації (існує в визначенні темпоральності Е. Гуссерля та М. Бланшо, які розглядали її з позиції суб'єктивності) та екстеріоризації (з'являється в лінгвістичній традиції осмислення темпоральності та виражається в закріпленні часу в мові). Також запропоноване визначення поєднує в собі дискретність та цілісність. Дискретність представлена гносеологічним та аксіологічними аспектами поняття «соціальна темпоральність», а онтологічний аспект поняття демонструє цілісність темпоральності.

Соціальна темпоральність пов'язана з соціальним часом, соціальним простором та хронотопом. Цей зв'язок представлений тим, що в соціальному хронотопі подано траєкторію потоку подій, які виникають у соціальному просторі та рухаються в соціальному часі, а соціальна темпоральність визначає швидкість плинності цих подій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Болдачев А.В. Темпоральность и философия абсолютного релятивизма / Александр Болдачев. – М.: ЛЕНАНД, 2011. – 224 с.
2. Гуссерль Э. Собрание сочинений / Эдмунд Гуссерль; [под общ. ред. В.И. Молчанова]. – М.: Гнозис, 1994. – Т. 1. Феноменология внутреннего сознания времени. – 162 с.
3. Девяткин А.А. Явление социальной установки в психологии XX века: [монография] / А.А. Девяткин. – Калининград: Калининград. ун-т, 1999. – 309 с.
4. Косыхин В.Г. Время собственное: онтология и темпоральность у М. Хайдеггера и М. Бланшо / В. Г. Косыхин // Вестник Волгоградского гос. ун-та. Сер. 7. Философия. – 2008. – № 2 (8). – С. 24-28.
5. Левинас Э. Избранное: трудная свобода / Эмманюэль Левинас; [гл. ред. С. Я. Левит; пер. с фр. Г.В. Вдовина, Н.Б. Маньковская]. – М.: РОССПЭН, 2004. – 752 с. – (Книга света).
6. Попов В.В. Фактор темпоральности в контексте бытия социального субъекта / В.В. Попов, О.А. Музыка // Международный журнал экспериментального образования. – 2015. – № 3. – С. 40-43.
7. Синкевич Д.А. Категория темпоральности в лингвофилософском освещении / Д. А. Синкевич // Вестник Челябинского гос. ун-та. – 2009. – № 7 (188). – С. 148-152.

8. Современная западная философия: словарь / [сост. В. С. Малахов, В. П. Филатов]. – М. : Политиздат, 1991. – 414 с.
9. Сорокин П.А. Социальное время: опыт методологического и функционального анализа / П.А. Сорокин, Р.К. Мергон // Социологические исследования. – 2004. – № 6. – С. 112-119.
10. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество / П.А. Сорокин; [общ. ред., пер. с англ. А.Ю. Согомонов]. – М.: Политиздат, 1992. – 543 с.
11. Социологический словарь / [отв. ред. Г.В. Осипов, Л.Н. Москвичев]. – М.: ИНФРА-М, 2014. – 608 с.
12. Темирболат А.Б. Категории хронотопа и темпорального ритма в литературе: монография / А.Б. Темирболат; Казахский нац. ун-т им. Аль-Фараби. – Алматы: Ценные бумаги, 2009. – 504 с.
13. Теория функциональной грамматики: Темпоральность. Модальность / [отв. ред. А.В. Бондарко]. – СПб.: Наука, 1990. – 263 с.
14. Ухтомский А.А. Доминанта / Алексей Ухтомский. – СПб.: Питер, 2002. – 448 с. – (Психология-классика).
15. Философский энциклопедический словарь [Электронный ресурс]. – 2010. – Режим доступа до ресурса: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/3367/.
16. Хайдеггер М. Основные проблемы феноменологии / М. Хайдеггер; пер. с нем. А.Г. Чернякова. – СПб.: Высшая религиозно-философская школа, 2001. – 446 с.
17. Fraser J.T. Time as conflict : a scientific and humanistic study / J.T. Fraser. – Basel, Switzerland: Birkhauser, 1978. – 356 p.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2016

REFERENCES:

1. Boldachev, A. V., 2011. Temporal'nost' i filosofija absolyutnogo (Temporality and the philosophy of absolute relativism). LENAND, Moscow (in Russian).
2. Gusserl', Je., 1994. Sbranie sochinenij (Collected works). Gnosis, Vol. 1., Moscow (in Russian).
3. Devjatkin, A. A., 1999. Javlenie social'noj ustanovki v psihologii XX veka : [monografija] (The Phenomenon of social attitudes in psychology of the twentieth century). Kaliningrad (in Russian).
4. Kosyhin, V. G., 2008. Vremja sobstvennoe: ontologija i temporal'nost' u M. Hajdeggera i M. Blansho (The own time: the ontology and temporality of M. Heidegger and M. Blanchot). Vestnik Volgogradskogo gos. un-ta. Serija 7 : Filosofija., 2 (8), 24-28 (in Russian).
5. Levinas, Je., 2004. Izbrannoe: trudnaja svoboda (Favorite: difficult freedom). ROSSPJeN, Moscow (in Russian).
6. Popov, V. V., 2015. Faktor temporal'nosti v kontekste bytija social'nogo sub#ekta (The Factor of temporality in the context of being a social subject). Mezhdunarodnyj zhurnal jeksperimental'nogo obrazovanija 3, 40-43 (in Russian).
7. Sinkevich, D. A., 2009. Kategorija temporal'nosti v lingvofilosofskom osveshhenii (Category of temporality in linguo-philosophical light). Vestnik Cheljabinskogo gos. un-ta 7 (188), 148-152 (in Russian).
8. Sovremennaja zapadnaja filosofija : slovar' (Modern Western philosophy : dictionary), 1991. Politizdat, Moscow (in Russian).
9. Sorokin, P. A., 2004. Social'noe vremja: opyt metodologicheskogo i funkcional'nogo analiza (Social time: the experience of the methodological and functional analysis). Sociologicheskie issledovanija 6, 112-119 (in Russian).
10. Sorokin, P. A., 1992. Chelovek. Civilizacija. Obshestvo (Person. Civilization. Society). Politizdat, Moscow (in Russian).
11. Sociologicheskij slovar' (Sociological dictionary). 2014. INFRA-M, Moscow (in Russian).
12. Temirbolat, A. B., 2009. Kategorii hronotopa i temporal'nogo ritma v literature : monografija (Categories of chronotope and temporal rhythm in the literature : monograph). Cennye bumagi, Almaty (in Russian).
13. Teorija funkcional'noj grammatiki: Temporal'nost'. Modal'nost' (The theory of functional grammar: Temporality. Modality). 1990. Nauka, SPb (in Russian).
14. Uhtomskij, A. A., 2002. Dominanta (Dominanta). Piter, SPb (in Russian).
15. Filosofskij jenciklopedicheskij slovar' (Encyclopedic dictionary of philosophy). 2010. Access: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/3367/ (in Russian).
16. Hajdegger, M., 2001. Osnovnye problemy fenomenologii (Basic problems of phenomenology). Vysshaja religiozno-filosofskaja shkola, SPb (in Russian).
17. Fraser, J. T., 1978. Time as conflict : a scientific and humanistic study. Basel, Switzerland: Birkhauser

Черкун Яна Сергіївна – аспірант
Запорізький національний університет
Адреса: 69600, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 66
E-mail: cherkun.yana@mail.ru

Cherkun Yana Serhiivna – postgraduate
Zaporizhzhya state university
Address: 66, Zhukovs'kyi Str., Zaporozhye, 69600, Ukraine
E-mail: cherkun.yana@mail.ru